

АКАДЕМИК ИВАН ДУЙЧЕВ: НАЙ-ДОБРИЯТ АРХИВИСТ СРЕД ИСТОРИЦИТЕ И НАЙ-ДОБРИЯТ ИСТОРИК СРЕД АРХИВИСТИТЕ

*Дора Тинчева, СУ – МП „Документален
и архивен мениджмънт“*

Опитът за подготовката на научно съобщение от позициите ми на студент в магистърска програма на специалност *Архивистика и документалистика* има за цел да припомни отношението на видния академик Иван Дуйчев (1907–1986) към документалните свидетелства и архивите, както и вижданията му на историк към професията *архивист*, по-точно към професионалните компетенции на специалиста-архивист.

В своите *Лекции по архивистика (1950)*¹ той споделя личните си наблюдения и описва работата си в чуждестранните архиви, като отбелязва, че за да си *архивист*, трябва да имаш професионално образование по архивистика и непрестанно да се усъвършенстваш (квалифицираш) в тази област. От собствения си опит и наблюдения той е убеден, че няма основания за съперничество между историци и архивисти, защото те всъщност взаимно се допълват в професионално отношение. Архивистите осигуряват опазването на историческата памет на обществото, съхранена в архивните документи, а историците на базата на тези автентични източници реконструират миналото, пишейки историята.

* * *

Известно е, че Иван Симеонов Дуйчев е първият българин, получил системно университетско образование по архивистика. През 1932 г. той завършва Историко-филологическия факултет на Софийския университет като изявен ученик на проф. Васил Златарски. През 1932 г. печели конкурса

за стипендията „Марин Дринов“ и заминава за Италия. В Римския университет под ръководството на проф. Силвио Джузепе Меркати, който е префект на Ватиканската апостолическа библиотека, той успешно защитава докторската си теза на тема: *Българските Асеновци във Византия* (1934).

Неговият научен ръководител – проф. Меркати, е забележителен италиански византинист и архивист, който е пример за поддръжание в стила на научното изследване за Иван Дуйчев, включително и относно пристрастието му към изворознанието и архивистиката. Не е случайно, че през същия период той придобива и диплома за *архивист-палеограф* (палеография – историко-филологическа дисциплина от групата на т. нар. *помощни исторически дисциплини*, занимаваща се с изучаването на древни ръкописи и развитието на писмото) от прочутата *Школа по архивистика и палеография към Секретния архив на Ватикан (Archivum Secretum Vaticanum)*.

През 1936 г. Дуйчев се завръща в България и е назначен за асистент по Българска история в Историко-филилогическия факултет на Софийски университет². През 1939 г. той участва в обявения конкурс за редовен доцент по Българска история с труда си: *Софийската католическа архиепископия през XVII век*. След назначаването му през 1040 г. в Катедрата по българска история, Дуйчев е избран и за уредник на Семинара по българска история към Историческия институт в ИФФ. Той заема тази длъжност до уволнението му от СУ през февруари 1945 г.

През 1941 г. Дуйчев, заедно с проф. Тодор Боров, работи и за създаването на Българския библиографски институт (ББИ).

След отстраняването му от СУ, през периода 1945-1948 г. Дуйчев е принуден да се присъедини към преводаческата колегия на Библиотека „Златни зърна“ и да се занимава с преводи на романи. Всъщност той е и полиглот (ползва 15 езика, в това число и класическите). Въпреки временните си *странични* ангажименти успява да подготви за печат монографията си „Рилският светец и неговата обител“. През 1949 г. написва и споменатите „Лекции по архивистика“, които чете за първи път в есенния курс за подготовка на библиотекари, организиран от посочения Български библиографски институт.

На 28 ноември и 5 декември 1949 г. по инициатива на тогавашния Архивен институт към Българската академия на науките се провежда национално научно съвещание по проблемите на теоретичната архивистика, професионалното архивно образование и създаването на исторически архиви в България като специализирани публични държавни ин-

ституции, макар и със значително закъснение в сравнение с повечето европейски държави. Иван Дуйчев, който по същото време вече е назначен за нещатен сътрудник в Института по история при БАН (днес Институт за исторически изследвания), има възможност да участва и да се изкаже по обсъжданите въпроси. По-конкретно, той акцентира върху необходимостта от задължително професионално образование на бъдещите български архивисти, както и за разработването на научна архивистична терминология, архивни справочници, печатна изворова база на историческата наука и др.³ Що се отнася до организацията и управлението на архивните институции, той е привърженик на централизирания модел, респ. централизираното съхранение на архивното ни наследство.

Не е случайно, че още през учебната 1952/1953 г. в Софийски университет стартира професионално обучение по архивистика, а във връзка с него се създава катедра *Архивистика* и се провеждат първите конкурси за университетски преподаватели по архивистика. За съжаление, сред участниците по обясними причини не е Иван Дуйчев въпреки професионалната му архивна квалификация, придобита в Школата по архивистика и палеография на Ватикан, и споменатите „Лекции по архивистика“ като библиографски факт. До края на живота му (1986) неговата професионална и научна реализация е свързана с Института по история и БАН⁴.

Достоинството на неговите лекции обаче е, че те запазват и до днес значението си на класически фундаментален научен труд в областта на съвременната българска теоретична архивистика, методика и научна терминология, който е съизмерим с чуждестранните разработки в същата област. „Лекциите по архивистика“ отразяват придобитата подготовка и знания от автора не само във Ватиканската школа, но и натрупания огромен практически опит във връзка с дългогодишните му проучвания в чуждестранните архиви, библиотеки и институти. В тях Дуйчев сполучливо съчетава теорията с практиката в архивния сектор, което му позволява да прилага научен подход при изясняването на основните архивни принципи и теории, методическия инструментариум, научните термини, технологията на архивната работа и др. Дефинирайки основните архивни понятия и термини, той допринася за развитието на теоретичната архивистика като сложно и специфично научно познание. От научна гледна точка коректно проследява историята и развитието на архивите и архивните документи в контекста на общоисторическия процес и технологичните иновации в архивния сектор.

* * *

В „Лекциите по архивистика“ са разработени 24 теми, всяка със своя специфика, но в рамките на съответния модел: архиви, архивни документи, регламенти на основните архивни процеси и дейности, както и задачите на архивното образование и квалификация. Част от темите се отнасят до документа в ролята му на основна класификационна и отчетна единица, с която на практика се работи в архивите. За целта са изяснени с подходящи примери и характеристиките на документите като исторически извор, включително и методите на проучването им.

Специално внимание е отделено на процесите, свързани с научно-техническата обработка на архивните фондове (класификацията на документите по архивни фондове, а в отделните фондове – систематизирането им по архивни единици), експертизата за определяне на ценността на документите, описанието им, тяхното системно публикуване и опазване. Изяснява се въпросът за устройството на съвременния архив, както и за архивното законодателство. Според Дуйчев тези въпроси са обект на научната дисциплина Архивология, която е обособена в структурата на съвременната обща теоретична архивистика като интегрално научно познание.

От изключително важно значение е акцентът на автора върху практическата публикаторска дейност на архивите, която в теоретичен аспект е обвързана с постиженията на научната дисциплина *Археография*. Въпросната специализирана дейност (функция) обхваща работата на архивистите по издирването (т. нар. *архивна евристика*), критичното проучване и системното публикуване на архивните документи с цел осигуряването на достъпна *печатна изворова база* за изследванията по история, а също за учебни и популяризаторски цели. В своите лекции акад. Дуйчев за пръв път у нас прави опит да се систематизира и обобщи под формата на препоръки изискванията във връзка с публикуването на архивни документи. Според него Археографията, като една от *помощните исторически дисциплини*, има задачата да установи начините на описване и публикуването на документи. За разлика от миналото понастоящем нейни обекти са вече не само средновековните, но и по-новите архивни документи.

Прави впечатление, че Иван Дуйчев високо оценява добре уредените архиви в редица други държави и се вълнува от безпорядъка в българските архиви и *безхаберието* относно съдбата на националното ни архивно наследство. В тази връзка е предоставена полезна информация

с оглед потребностите на бъдещите архивни институции у нас във връзка със статута им, организацията, тяхното профилиране и функции.

Авторът разкрива сложността и отговорността на практическата архивна работа, както и значението на архивната теория за нея. Ето защо архивистът не бива да бъде считан като *някакъв обикновен чиновник*, а трябва да заема полагащото му се място между същинските научни работници. Като цяло работата на архивиста изисква научна отговорност. А днес обществото очаква от архивиста още по-усърдна и успешна подготовка в сравнение с миналото. Дуйчев смята, че историци и архивисти трябва да работят заедно, за да могат да се предоставят на изследователите интересуващите ги архивни свидетелства. При това архивистът е не само пазител на архивните ценности, но той е *първ помощник* на изследователя.

Във връзка с професионалното архивно образование авторът дава за пример чуждестранните архиви. За работещите в тях специалисти се осигуряват различни курсове, школи и съвместни програми с университетите.

В резултат се подготвят не просто архивни чиновници, но архивисти-специалисти. В подкрепа на тезата си той предоставя конкретна информация за учебните програми на водещите европейски университети и школи с дълголетни традиции в подготовката на архивисти с висше образование. Франция е посочена като пример, в която подготовката на архивисти е започнала едновременно със създаването на архивните институции. Италия също е сред държавите, съхранили богатото си архивно наследство от Средновековието. Това обстоятелство е благоприятствало създаването на професионални школи и курсове за подготовка на архивисти, сред които е и е световно признатата Школа по архивистика и палеография при Секретния архив на Ватикан.

* * *

Заветът на академик Дуйчев остава актуален и в съвременното мрежово общество: „Архивистът винаги трябва да помни, че е преди всичко пазител на документи, които трябва да предаде на бъдещето така, както ги е наследил от миналото. Той трябва да притежава задълбочени познания в областта на общата и специалната история, защото архивните документи са най-ценните исторически извори“.

Неговите лекции винаги ще ни карат да се замислим, включително и представителите на сегашното младо поколение, избрало да учи в специалност *Архивистика и документалистика*, за да се реализираме именно

като специалисти-архивисти, че от нас също се очаква да бъдем отговорни, образовани и милеещи за националното ни документално наследство.

В заключение бих искала да завърша с едни прекрасни и много истински думи на проф. Андриана Нейкова, които силно ме впечатлиха и си позволих да ги цитирам: „Лекции по архивистика (1950) на акад. Иван Дуйчев и досега запазват значението си на първия фундаментален труд в областта на българската постмодерна класическа архивистика, който разкрива необятния, динамичен, но и специфичен свят на документите и архивите като социален феномен и вечен символ на цивилизацията“.

Бележки

¹ Дуйчев, *Ив.* Лекции по архивистика. С., 1950; 1993.

² Колева, *Ил.* Академичен статус на Иван Дуйчев по данни от документи, съхранявани в Архива на СУ „Св. Климент Охридски“. – В: Университетски четения по архивистика. Т. II. 60 години Българска университетска архивистика и 10 години специалност „Архивистика и документалистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. С., 2013, с. 222–225.

³ Нейкова, *А.* Едно забравено начало. – ИДА, 2004, 87, с. 56–75.

⁴ Аврамов, *Ив.* Номинация на Иван Дуйчев за член-кореспондент на Българската академия на науките през 1966 г. (по документи от Научния архив на БАН). – В: Университетски четения по архивистика. Т. II. 60 години Българска университетска архивистика и 10 години специалност „Архивистика и документалистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. С., 2013, с. 198.